

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مدیریت تحصیلات تکمیلی
پژوهشکده تاریخ

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تاریخ ایران دوره اسلامی

مطالعه ای در ورود و جابجایی قبایل غز در جامعه ایران عصر سلجوقی

استاد راهنما

دکتر شهرام یوسفی فر

استاد مشاور

دکتر پروین ترکمنی آذر

پژوهشگر

فرهاد دشتکی نیا

بهمن ماه ۱۳۸۷

**Ministry of science, research & technology
Institute for humanities & Cultural studies
Postgraduate studies management
Faculty of history**

MA. Thesis

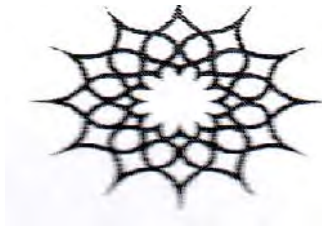
**A study about arrival and displacement of
Ghuz tribes in Iranian society at the
Age of Saljuq**

**Supervisor:
Dr. Shahram Yousefifar**

**Advisor:
Dr. Parvin Torkamani Azar**

**BY:
Farhad Dashtaki Nia**

Data (Bahman -1387)

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مدیریت تحصیلات تکمیلی
پژوهشکده تاریخ

هیأت داوران در تاریخ / /

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تاریخ گرایش ایران دوره اسلامی آقای فرهاد دشتکی نیا

تحت عنوان

مطالعه ای در ورود و جابجایی قبایل غز در جامعه ایران عصر سلجوقی

به تصویب نهایی رسید		را بررسی کردند و پایان نامه با درجه
امضاء	با مرتبه علمی	۱. استاد راهنمای پایان نامه دکتر شهرام یوسفی فر
امضاء	با مرتبه علمی	۲. استاد مشاور پایان نامه دکتر پروین ترکمنی آذر
امضاء	با مرتبه علمی	۳. استاد داور داخل گروه دکتر
امضاء	با مرتبه علمی	۴. استاد داور داخل گروه دکتر
امضاء	با مرتبه علمی	۵. استاد داور خارج از گروه دکتر
امضاء	با مرتبه علمی	۶. استاد داور خارج از گروه دکتر
امضای مدیر گروه		

فصل اول

ترکان در ایران پیش از ورود قبایل غز

فصل دوم

اوغوزها پیش از ورود به ایران

فصل سوم

ورود و استقرار قبایل غز در ایران

فصل چهارم

پیامدهای استقرار قبایل غز در ایران

فهرست مطالب

صفحه

۱-ظ

عنوان

مقدمه

۱- تعریف مساله

۲- سوالهای تحقیق

- ۳- فرضیه ها
- ۴- ضرورت انجام تحقیق
- ۵- اهداف تحقیق
- ۶- روش تحقیق
- ۷- پیشینه تحقیق
- ۸- تعریف مفاهیم
- ۹- قلمرو زمانی و مکانی تحقیق
- نقد و بررسی منابع.

فصل اول: ترکان در ایران پیش از ورود قبایل غز

- ۱- ۱- ترکان در دوره ساسانیان
- ۲-۱- ترکان در ایران از ورود اسلام تا دوره سامانیان
- الف- ماوراءالنهر و خراسان
- ب- ترکان در آذربایجان
- ۳-۱- ترکان در ایران در دوره سامانیان
- ۴-۱- دوره غزنویان و دیلمیان

فصل دوم: غزان پیش از ورود به ایران

- ۱- ۲- منشاواژه اوغوز و نخستین آگاهیها
- ۲- ۲- زیستگاههای غزان تا سده پنجم هجری
- ۲- ۳- اعتقادات مذهبی، آداب و رسوم و شیوه زندگی غزا
- الف- اعتقادات مذهبی
- ب- فرهنگ عمومی و آداب و رسوم غزا
- ج- شیوه زندگی غزا
- ۲- ۴- فعالیتهای اقتصادی غزا
- الف- اقتصاد دامپروری
- ب- تجارت
- ۲- ۵- دولت غزا در ینگی کنت

فصل سوم: ورود و استقرار قبایل غز در ایران

۱۳۵-۷۴

۷۶

۷۸

۸۵

۹۳

۱۰۳

۱۰۸

۱۱۳

- ۳- ۱- حضور غزا در ماوراءالنهر
- ۳- ۲- اتباع ارسال اسرائیل و سلطان محمود غزنوی
- ۳- ۳- اتباع ارسال اسرائیل و سلطان مسعود غزنوی

- ۳-۴ - غزان در آذربایجان
۳-۵ - اتباع طغرل در ماوراءالنهر
۳-۶ - دلایل مهاجرت غزان
۳-۷ - روند ورود و پراکندگی غزان در خراسان
۳-۸ - پراکندگی قبایل غز در مناطق مختلف ایران در سده های پنجم و ششم هجری

الف- آذربایجان

ب- خوزستان

ج- فارس

د- کردستان

پ- کرمان

۳-۹ - ورود غزان به خراسان در دوره سنجر

فصل چهارم: پیامدهای اجتماعی قبایل غز در ایران

۴-۱ - پیامدهای کوتاه مدت

۴-۲ - جمعیت

۴-۳ - پیامدهای اقتصادی ورود غزان به ایران

الف- اقتصاد کشاورزی

ب- زمینداری

ج- تجارت

۴-۴ - پیامدهای فرهنگی ورود غزان به ایران

الف- مذهب

ب- زبان

۴-۵ - پیامدهای سیاسی ورود غزان به ایران

نتیجه گیری

پیوستها

فهرست منابع و مآخذ

فهرست منابع و مآخذ

نقشه ها

مقدمه :

روند ورود قبایل ترک به ایران از سده های سوم و چهارم هجری قمری به کندی آغاز می شود و در ادوار بعد با شتاب ادامه می یابد . این روند شتابان در سده های پنجم و ششم هجری استمرار دارد . با حملات مغولان این روند شتاب بیشتری می گیرد و حتی پس از آن همچنان ادامه یافت .. عناصر ترک پیش از دوره سلجوقیان به اشکال مختلفی وارد دستگاههای حکومتی ایران در شرق و شمال شرقی ایران شدند . این عناصر در دوره سامانیان بصورت برده و از طریق تجارت یا غنیمت جنگی داخل مرزهای ایران می شدند ، عده ای از آنها به بغداد فرستاده می شدند و عده ای دیگر هم در دستگاه سامانیان باقی می ماندند و بیشتر به عنوان عناصر نظامی فعالیت می کردند . در دوره غزنویان هم که خود خاستگاه ترکی داشتند همین روند تداوم داشت و هسته اصلی سپاه غزنویان را ترکان تشکیل می دادند . البته پیش از تشکیل این دو سلسله ، برخی از قبایل ترک مثل

خلج ها در نواحی شرق و جنوب شرقی ایران پراکنده بودند. در هر حال پیش از سلجوقیان عناصر ترک در ایران حضور داشتند و بیشتر در مشاغل نظامی و خدماتی به فعالیت مشغول بودند .

از اوایل قرن پنجم هجری قمری گروهها و قبایل ترک از دشت های آسیا در ادوار مختلف به سمت ایران حرکت کرده و با عبور از جیحون ، در خراسان و ناحیه دهستان در شرق دریای خزر ساکن می شوند . رفته رفته بر تعداد این قبایل افزوده شده و باشتاب بیشتری به مرزهای ایران نزدیک شدند . مهمترین واقعه در روند مهاجرت به ایران شکست حکومت غزنویان در نبرد دندانقان بود که در نتیجه آن خراسان به تصرف ترکمانان در آمد . پس از این شکست قبایل غز ترک در دسته های مختلف به داخل ایران هجوم آوردند و در نقاط مختلف ایران پراکنده شدند .

در این پژوهش روند ورود قبایل غز به ایران در دوره سلجوقیان (سده پنجم و ششم) مورد بررسی قرار می گیرد . بر این اساس در پژوهش حاضر علل مهاجرت ، ادوار مهاجرت و گروه بندی قبایل ترک ، همچنین نحوه پراکندگی قبایل در نقاط مختلف مورد توجه قرار گرفته و شیوه هایی که قبایل مزبور در انتخاب مکان زیستی بکار می بستند و در نهایت پیامدهای اجتماعی ورود قبایل ترک غز به ایران مورد بررسی قرار خواهد گرفت .

پژوهش حاضر از سه فصل تشکیل شده است . در فصل اول تاریخ ترکان ، پیش از ورود قبایل غز به ایران بررسی می شود . در فصل دوم به پیشینه قبایل غز و مهاجرت و نزدیک شدن آنها به ایران بررسی می شود و در فصل سوم به بررسی چگونگی ورود و استقرار قبایل غزهای عراقی و سلجوقی در ایران می پردازیم . در فصل چهارم پیامدهای اجتماعی و اقتصادی ورود قبایل ترک به ایران در قرون پنجم و ششم بررسی می شود .

بر این اساس مسأله ، سوالهای تحقیق و فرضیه های تحقیق حاضر به شرح زیر است :

۱- تعریف مسأله :

جریان مهاجرت قبایل ترک به ایران که به آرامی از قرن سوم و چهارم هجری قمری آغاز شده بود در سده پنجم قمری و به دنبال تحركات قبایل غز تحت رهبری خاندان سلجوقی شتاب ناگهانی گرفت و در سراسر سده ششم نیز استمرار داشت . بدون تردید جریان ورود و مهاجرت شمار زیادی از قبایل ترک به ایران مسائل سیاسی- اجتماعی و اقتصادی بسیاری را ایجاد کرده و پیامدهای اجتماعی کوتاه مدت و دراز مدت بسیاری را در بخش های مختلف جامعه ایران در پی داشت . این در حالی است که محققان تاریخ ایران به طور جدی این موضوع را مورد کاوش قرار نداده اند . در پژوهش حاضر موضوع فوق الذکر با تأکید بر این مسأله مورد پژوهش قرار می گیرد که : جریان مهاجرت قبایل ترک به ایران و شیوه مکان یابی و انتخاب مکان زیست آنان در فلات ایران از کدامیک از متغیرهای سیاسی ، اجتماعی ، فرهنگی یا اقتصادی تأثیر می پذیرفت و در عین حال تأثیر گذاری این جریان بر تغییرات اجتماعی جامعه ایران چگونه از عوامل فوق پیروی می کرد؟

۲- سئوالهای تحقیق :

- ۱- ادوار مهاجرت و گروه بندی قبایل ترک غز که به ایران وارد شدند ، چگونه بود ؟
- ۲- آیا علل مهاجرت، چگونگی و زمان ورود قبایل ترک به ایران در روند جایگزینی سرزمینی قبایل ترک تأثیر گذار بود یا این امر از متغیرهای دیگری تأثیر پذیرفت ؟
- ۳- پیامدهای اجتماعی ورود قبایل ترک در ایران چه بودند ؟

۳- فرضیه ها :

۱- سه دوره مهم ورود قبایل ترک به ایران عبارت بودند از : ۱- ورود ترکان غز عراقی به ایران در دهه های نخستین سده پنجم هجری . ۲- ورود ترکان غز به ایران پس از شکست غزنویان در نبرد دندانقان از سلجوقیان . ۳- ورود ترکان غز به ایران پس از نبرد قطوان در دوره سلطان سنجر. هسته اصلی این قبایل ، غزها و ترکمن هایی بودند که متشکل از اتحادیه های قبیله ای قینق ها ، قارلوق ها و ... بودند .

۲- چگونگی ورود ترکان به ایران بر این اساس که در کدام یک از ادوار مهاجرتی وارد ایران شدند در روند جایگزینی آنان در نواحی مختلف فلات ایران موثر بود . برای نمونه ، ترکمانانی که پس از دور دوم ورود ترکان به ایران پس از نبرد دندانقان و تشکیل سلسله سلجوقی وارد ایران می شوند بر خلاف مهاجران دوره اول و دوم به سوی نواحی سرحدی ، مانند آسیای صغیر یا قفقازیه ، گسیل می شدند .

۳- ورود قبایل ترک به ایران به دلیل آن که تغییرات شدید اجتماعی را در پی داشت تأثیرات وسیع و ماندگاری را بر جای گذاشت. این تغییرات را می توان با روند دگرگونی هایی که در حوزه فرهنگی (زبان و گویش) نواحی مختلف سرزمین ایران یا تأثیرات ماندگار در پایگاههای قدرت سیاسی در ایران (تبدیل قبیله به عنوان یکی از پایه های مهم ارتش و سازمان قدرت) ملاحظه کرد .

۴- ضرورت انجام تحقیق :

۱- شناسایی نام و ویژگیهای قبایل مهاجر به ایران در دوره سلجوقیان و تعیین قلمرو زیست آنان که برای گشودن بحثی در خصوص قوم شناسی تاریخی ایران از اهمیت و ضرورت بسیاری برخوردار است .

۲- ضرورت عنایت به مطالعات بین رشته ای مانند قوم شناسی تاریخی در تاریخ ایران که برای چنین پژوهش و موضوعی بسیار اهمیت دارد .

۳- عطف توجه به مقوله روند بروز تغییرات اجتماعی در مطالعات تاریخی جامعه ایران .

۵-اهداف تحقیق :

۱- تدارک زمینه های لازم برای مطالعات مربوط به نقش و جایگاه قبایل ترک در تاریخ اجتماعی ایران.

۲- جمع آوری اطلاعات لازم برای تدوین تاریخ شعب مختلف اقوام ترک در ایران .

۳- باز شناسی تغییرات کلان در جامعه ایران که به دلیل عدم رویکرد موضوعی به تاریخ ایران، در محاق قرار گرفته اند ، که از جمله این موارد می توان به ضرورت عنایت به مطالعه تغییرات فرهنگی و اجتماعی در جوامع شهری و روستایی ایران و نیز تغییرات در گروههای ذی نفوذ در حوزه سیاست ایران اشاره کرد .

۶- روش تحقیق :

در پژوهش حاضر با بهره گیری از روش مطالعات تاریخی ، از روش توصیفی - تحلیلی برای تبیین روند مهاجرت قبایل ترک به ایران سود برد در این راستا از نظریات جامعه شناسی تاریخی و انسان شناسی تاریخی،تحلیل قبایل ترک و نیز تحلیل پیامدهای حضور آنان در ایران استفاده هایی برده ایم .

گردآوری اطلاعات ، پژوهش ، بر اساس شیوه جمع آوری اطلاعات از منابع و مأخذ آرشیوی و کتابخانه ای .

۷- پیشینه تحقیق :

درباره موضوع پایان نامه حاضر کتاب مستقل و پایان نامه ای که کاملاً موضوع را پوشش دهد ملاحظه نشده است. تنها در شماری از کتب و مقالات مرتبط به بحث گوشه هایی از موضوع حاضر مورد اشاره قرار گرفته است که از آن جمله خانم لمبتون در کتاب «تداوم و تحول در تاریخ میانه ایران» به مقوله تغییرات حوزه اقتصادی در پی ورود قبایل غز به ایران اشاراتی داشته است. به طور اجمالی مقوله پراکندگی قبایل در سده پنجم هجری را مورد اشاره قرار داده است. با سورت هم در «تاریخ غزنویان» روند ورود قبایل غز به ایران و رویارویی غزنویان با این قبایل و نیز پیامدهای سیاسی و اقتصادی ورود آنان به ایران را بررسی کرده است. با سورت، به موضوع پیامدهای ورود غزان به ایران در حوزه های مختلف توجهی نکرده است و از این رو از این کتاب در پژوهش حاضر فقط از مباحث مربوط به پیامدهای اقتصادی ورود ترکان به ایران در سده پنجم هجری بهره جسته ایم. اخیراً نیز کتابی با عنوان ترکان در ایران ترجمه شده است که بطور کلی شامل شماری از مقالات دایره المعارف اسلام (چاپ لیدن) در مورد ترکان ایران و آناتولی است. مقاله «turks» در *Encyclopaedia islam* که توسط مجموعه ای از نویسندگان تألیف شده است و جنبه های مختلف حیات ترکان را از آغاز تا قرن بیستم میلادی در بر دارد که از آن بخش از مقاله که توسط بازن (*bazin*) درباره پراکندگی ترکان در دشت های آسیا است برای شناسایی مکانهای زیستی ترکان پیش از ورود به ایران استفاده شده است.

۱- با سورت، ادموند کلیفورد: تاریخ غزنویان، ترجمه حسن انوشه، تهران، امیر کبیر، ۱۳۷۸، ص: ۲۴۸-۲۶۹

۸- تعریف مفاهیم :

۱- انطباق پذیری (ADAPTATION) : " فرایندی است که در آن تغییرات در یک ساختار یا نظام اجتماعی یا یک گروه یا یک فرهنگ به بقا و حفظ آن ساختار یا نظام اجتماعی یا گروه یا فرهنگ یا بخشی از آنها کمک می کند. " مراد از انطباق پذیری در این پژوهش فرایندی است که پس از اسکان و استقرار قبایل ترک در برخی از مناطق روستایی و شهری ایجاد شد و طی آن حیات این گروههای تازه وارد در پیوند با ساکنان بومی با تغییراتی مواجه شده ولی این تغییرات سبب تداوم بخش هایی از فرهنگ آنان (مانند زبان) شد .

۲- کشمکش اجتماعی (social conflict) "مبارزه دو گروه بر سر کسب منابع و پایگاه قدرت و منزلت . هدف کشمکش کنندگان نه تنها حفظ و یا بدست آوردن این منابع و ارزشهاست بلکه هر دو طرف سعی در آسیب رساندن و حذف و طرد طرف مقابل دارند " .^۳

۳- قبیله : " واحد اجتماعی و سیاسی است که لزوماً مبتنی بر نظام خویشاوندی واحد و نیای مشترک نیست ، به عبارت دیگر هر قبیله می تواند بر اساس خویشاوندی پدر تباری بوده باشد یا با همبستگی و اتحاد سیاسی ، نظامی و اجتماعی با گروههای هم نژاد (غیر خویشاوندی) شکل گیرد" .

مفهوم مورد استفاده از قبیله در این پژوهش به عنوان واحدی اجتماعی است که بر مبنای اهداف مشترک و با همبستگی نظامی تشکیل شده تا به اهداف مشترک دست یابند.

۲- گولد ، جولوس و ویلیام کولب : فرهنگ علوم اجتماعی ، ترجمه محمد جواد زاهدی مازندرانی ، تهران ، مازیار ، ۱۳۷۶ ، ص ۶۹۲.

۱- ساروخانی ، باقر : درآمدی بر دایره المعارف علوم اجتماعی ، ج ۲، تهران ، انتشارات کیهان ، ۱۳۷۵ ، ص ۷۵۵

۴- کوچروی : "شیوه ای از زندگی که در آن انسان ها از راه دامداری امرار معاش می کنند و برای پرورش حیوانات به یافتن چراگاه ها از محلی به محل دیگر کوچ می کنند . طبیعت و معیشت مبتنی بر دامداری دو محرک عمده این شیوه از زندگی است " .^۴

۵-غزها : قبیله یا در واقع اتحادیه ای مرکب از قبیله های ترک زبان که موطن اصلی آنها در شمال شرقی آسیای مرکزی و در کرانه شاخه هایی از رود ینی سئی در سرزمین امروزی مغولستان واقع بود . نام این قبیله از قرن دوم و سوم هجری قمری در آثار نویسندگان مسلمان به اشکال مختلف ذکر شده است . آنها از نیمه دوم قرن چهارم هجری تحرکاتشان در نواحی ماوراء النهر افزایش می یابد و از دهه های نخستین قرن پنجم هجری به طرق مختلف وارد ایران می شوند . سلسله سلجوقیان هم در اصل متعلق به یکی از تیره های نه چندان معتبرغزها (قینیق ها) می باشد. غزها در سده های پنجم و ششم هجری یکی از گروههای مهم جامعه ایران عصر سلجوقیان به حساب می آمده اند .^۵

۶- ترکمان (turkmen یا turkoman) : اصطلاح ترکمان برای نخستین بار در سده چهارم در منابع اسلامی ظاهر شد . این اصطلاح از سده پنجم به بعد به ترکان جنوب غربی یعنی غزان و قبچاق اطلاق می شد و در روزگار سلجوقیان به غزان مسلمان اطلاق می شد که وارد دارالاسلام شده بودند .^۶ مراد ما از ترکان در این پژوهش نیز غزانی هستند که به ایران وارد شده و دین اسلام را پذیرا شده بودند .

۱- مشیری ، سید رحیم : جغرافیای کوچ نشینی ، تهران ، سمت ، ۱۳۸۵ ، ص ۸

۲- موسوی ، مصطفی : «اغوز» ، دایره المعارف بزرگ اسلامی ، زیر نظر سید کاظم موسوی بجنوری ، ج ۹ ، تهران ، مرکز دایره المعارف

بزرگ اسلامی ، ۱۳۷۹ ، ص ۴۲۳ - ۴۲۷

۳ - لمبتون ، آن : تداوم و تحول در تاریخ میانه ایران ، ترجمه یعقوب آژند ، تهران ، نی ، ۱۳۷۲ ، ص ۱۰ - ۱۱

۷- قلمرو زمانی و مکانی تحقیق :

این پژوهش به لحاظ زمانی سده های پنجم و ششم هجری قمری را شامل می شود . به لحاظ مکانی هم فلات ایران مد نظر می باشد . قلمرو موضوعی تحقیق هم مطالعه درباره قبایلی ست که در دوره سلجوقیان وارد ایران شده اند .

نقد و بررسی منابع مأخذ :

الف : منابع دست اول :

الکامل فی التاریخ^۷

تألیف عزالدین ابوالحسن علی بن محمد ملقب به ابن اثیر وی در جمادی الاولی ۵۵۵ هجری قمری در موصل متولد شد و در شعبان یا رمضان ۶۳۰ هجری قمری فوت کرد. مهمترین اثر تاریخی وی "الکامل فی التاریخ" است. الکامل تاریخی عمومی است که در آن وقایع تاریخی به صورت سالشمار از آغاز خلقت تا سال ۶۲۸ ه. ق. ثبت شده است.

الکامل یکی از مهمترین منابع برای تحقیق درباره حضور عناصر و قبایل ترک در جهان اسلام به شمار می آید. از وقایع سال ۴۰ ه. ق. تا ۶۲۸ ه. ق. ابن اثیر اطلاعات فراوانی حضور ترکان در دستگاه خلافت امویان گرفته تا گروههای چند نفره که در قرون اولیه اسلام در نقاط مختلف ایران پراکنده بودند ، در اختیار قرار می دهد و اطلاعات آن درباره به طور مشخص از اوایل سده سوم هجری افزایش محسوسی می یابد .

وی در ذکر وقایع مربوط به سامانیان در نیمه دوم قرن چهارم هجری برای اولین بار اشاراتی هر چند کوتاه به قبایل غز دارد . اما بیشترین مطالب الکامل درباره غزان و ترکان مربوط به آغاز

۷- ابن اثیر ، عزالدین علی : الکامل فی التاریخ ، ۱۳ ج ، بیروت ، دارصادر ، ۱۹۶۵ .

سده پنجم هجری است که درباره گروهی از غزان که بعدها به غزان عراقی مشهور شدند ، مطالبی عرضه می دارد .

این اثر در این داده ها گاهی دچار آشفتگی هایی شده که اینگونه آشفتگی ها محققان جدید را به گمراهی دچار کرده است. البته این آشفتگی مربوط به داده های وی نیست بلکه مربوط به سالشماری وقایع مزبور است که رویدادها در سال وقوع آنها ذکر نشده است.

ابن اثیر در گزارش خود از ترکمانان پس از تشریح موضوع فعالیت‌های غزهای عراقی ، گزارش مفصل از جریان ورود قبایل ترکمان سلجوقی به خراسان و درگیریهای آنها با سلطان مسعود غزنوی ، جلوس طغرل بک در نیشابور ، تقسیم نواحی مختلف بین طغرل و داود چغری و ابراهیم ینال و پس از آن بسیاری از وقایع قرن پنجم و ششم هجری که از اختصاصات گزارش وی است. به عنوان مثال گزارش ابن اثیر در مورد فتنه غزان در خراسان شامل علل ایجاد فتنه ، کیفیت و چگونگی وقوع آن و پیامدهای آن در شهرهای خراسان که از مهمترین بخشهای کتاب وی درباره تاریخ قبایل غزدر قرن ششم به شمار می آید، واجد ارزش بسیاری است. ابن اثیر در وقایع نیمه دوم قرن ششم هجری اطلاعات پراکنده‌ای در مورد غزان و سایر قبایل ترک به دست می دهد که متأسفانه این اطلاعات از اوایل قرن هفتم هجری تا پایان کتاب او کاستی می گیرد. اگر کتاب الکامل فی التاریخ ابن اثیر را مهمترین منبع این پایان نامه بدانیم سخنی گزاف نخواهد بود .

تاریخ مسعودی (بیهقی)^۱

مؤلف کتاب ابوالفضل محمد بن حسین بیهقی در حدود سال ۳۸۶ هجری قمری به دنیا آمد . وی در حدود ۴۱۲ هجری قمری در سلطنت سلطان محمود غزنوی به دیوان رسائل که تحت ریاست

۱- بیهقی، ابوالفضل محمد بن حسین: تاریخ بیهقی، تصحیح علی اکبر فیاض و غنی، تهران، بی جا، ۱۳۲۴